A Szakács (székelyszenterzsébeti) és rokon székely családok története és családfái

Boldog Györgyi, Budapest (szmerka@gmail.com)
Dr. Sipos III. Béla, Pécs (sipos.bela1945@gmail.com)

„Amint fogy-fogy a jövendő/egyre-egyre drágább lesz a múlt.”
(Babits Mihály: Emlékezés gyermeteg telekre)

I. rész

In memoriam Boldog Gyöngyi, Szmerka Józsefné

Szmerka Józsefné, született Boldog Gyöngyi, életének 62. évében, 2016. május 20-án, türelemmel, méltósággal viselt, másfél évig tartó súlyos betegség után távozott az élők sorából. Gyöngyi édesanyja, Köblös Magdolna (*Magyarborzás, 1924.-†Budapest, 2015.) másodfokon unokatestvérem a Szakács ágon. Bár a családunk mindig is tartotta a kapcsolatot a rokonsággal, különös módon a Szakács család tagjai közül senkit sem ismertünk.

Boldog Gyöngyi 2010 januárjában vette fel velem a kapcsolatot, azok után, hogy olvasta a Bodola családdal kapcsolatos bejegyzéseimet[1] a Radix fórumon. Találkozásunk után fordulópont következett be a Szakács, illetve Bocskor család kutatásában (Szakács Sándor I. édesanyja Bocskor Nina). Gyöngyi, akinek könyvtárosi illetve levéltárosi végzettsége volt, a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában, a Nemzeti Múzeum kézirattárában, az Országos Széchényi Könyvtárban folytatott kutatásai során számos fontos forrást talált közös őseinkre vonatkozóan. Ezek alapján tudtuk feldolgozni a csíkdelnei Bocskor családfát, és a szenterzsébeti Szakács családra vonatkozóan is eddig nem ismert adatokkal gazdagodtunk. Gyöngyi segítségével találtam meg unokahúgunkat Dr. Rápolthy Ildikót is, aki számos információt osztott meg velem a Szakács családdal rokon Rápolthy és Bodor családokról.

A Matrikula 2015-1 és 2015-2. számában ismertettük a Botskor, Bocskor (csíkdelnei) családfát. A következőkben a Szakács (szenterzsébeti) családfára[2] vonatkozó kutatási eredményeinket foglaljuk össze. Érdekesség, hogy mindkét esetben egy, nemességet szerzett „ősapától” lehet az igen kiterjedt

[1] Dr. Sipos III. Béla egyik üknagyanyja, Bodola Anna (*1813-†1871) és Boldog Gyöngyi egyik üknagyapja, Bodola Sámuel (*1822-†1902) testvérek voltak. A rokoni kapcsolatot tehát az apai ágon is negyedfokon igazolni tudtuk.

[2] A teljes kutatási anyag megtalálható naprakészen az interneten: www.terray.hu Családtörténet. Családfa kutatási iratok.

családfát levezetni. A Szakács család őse az a Szakács János, aki földbirtokos és lófő volt Szenterzsébeten, és aki 1618. november 3-án Kolozsvárott Bethlen Gábortól kapott nemesi oklevelet.

Kutatási források

Forrásaink elsődlegesen anyakönyvek, családi könyvek, halotti értesítők, továbbá szakirodalmi források. Az adatokat Sipos III. Béla anyai nagyanyjának, Fekete Jolánnak (özvegy Szakács Sándorné) a húga, Fekete Ilonka egészítette ki még 1970-ben. Boldog Gyöngyi Rápolthy Károlytól és feleségétől, Lakos Évától is számos életrajzi adatot kapott. Az anyakönyveken kívül a legfontosabb forrásanyagokat az interneten találtuk meg, közülük külön említést érdemel az Arcanum adatbázis,[3] a Magyar Elektronikus Könyvtár, a Hungaricana Közgyűjteményi portál, az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) Plakát- és Kisnyomtatvány-tára, a Familysearch oldal[4], a Magyar Családtörténet-Kutató Egyesület (MACSE) adatbázisa. Az anyakönyvezést megelőző időszak forrásai a családtörténeti publikációk mellett a lustrák (katonai szemlék és vagyoni, valamint népességi összeírások Erdélyben)[5].

Miután a második zsidótörvény következtében[6] harmadíziglen kellett igazolni, hogy valaki zsidó vagy sem, szüleink 1939 és 1944 között beszerezték Erdélyből a származási adatokat, ezek képezték a kiindulást a családtörténeti kutatásokhoz. Az anyakönyvek születési és házasságkötési anyakönyvek, vallás és hely szerint. A besztercei, a kolozsvári, a marosvásárhelyi és a sepsiszentgyörgyi levéltárakban a kutatást, az anyakönyvek fotózását 2003 és 2013 között végezte Sipos III. Béla. Az Erdélyi

---

[3] Több mint 12 millió digitalizált pdf formátumú oldalt tartalmaz, elérhetők pl. a családtörténeti irodalmak, a Genealógiai Füzetek 1903-1914. Kempelen Béla, Nagy Iván, Pálmay József családtörténeti munkái, a Családtörténeti Értesítő 1899-1931. Turul 1883-2013. stb.

[4] Az Utolsó Napok Szentjeinek Jézus Krisztus Egyháza (a Mormon Egyház) családkutatók honlapja.

[5] Székely oklevéltár: Új sorozat . Közreadta az Erdélyi Múzeum-Egyesület. Megjelenés: Budapest - Európa; Bukarest – Kriterion; Kolozsvár, Marosvásárhely - Erdélyi Múzeum-Egyesület 1983-2006.

1. Udvarhely széki törvénykezési jegyzőkönyvek 1569-1591, közzéteszi Demény Lajos, Pataki József. Bukarest, 1983.
2. Udvarhelyszéki törvénykezési jegyzőkönyvek 1591-1597, közzéteszi Demény Lajos, Pataki József. Bukarest, 1985.
3. Udvarhelyszéki törvénykezési jegyzőkönyvek 1598-1600, közzéteszi Demény Lajos, Pataki József, Tüdős S. Kinga. Kolozsvár. 1994.
4. Székely népesség-összeírások, 1575-1627, bevezetéssel és jegyzetekkel közzéteszi Demény Lajos. Kolozsvár 1998.
5. Székely népesség-összeírások, 1635. bevezetéssel és jegyzetekkel közzéteszi Demény Lajos. 1999. Kolozsvár.
6. Székely népesség-összeírások 1635-1653. bevezetéssel és jegyzetekkel közzéteszi Demény Lajos. Kolozsvár. 2000.
7. Székely népesség-összeírások 1654-1680. Pótlások a II. és IV-VI. kötetekhez 1566-1653. Kolozsvár. 2004.
8. Székely népesség-összeírások 1680-1692. bevezetéssel és jegyzetekkel közzéteszi Demény Lajos. Marosvásárhely: Mentor, 2006.

[6] A második zsidótörvényt (1939. évi IV. tc.) Teleki Pál miniszterelnöksége idején fogadták el 1939-ben, ami már elsősorban faji szempontból határozta meg, hogy ki számít zsidónak. Zsidónak minősült, aki önmaga, legalább egy szülője vagy legalább két nagyszülője az izraelita felekezet tagja volt a törvény hatálybalépésekor vagy az előtt. A harmadik zsidótörvény - 1941. évi XV. tc. Bárdossy László miniszterelnöksége alatt fogadták el - már mindenkit zsidónak minősített, akinek két nagyszülője az izraelita hitfelekezet tagjaként született.

Genealógiai Társaság elnöke, Kocs János és munkatársai fotózták le – többek között - a Csíkszeredai Állami Levéltárban a szenterzsébeti (1768-1908), a székelyudvarhelyi (1742-1918) és a székelykeresztúri (1742-1910) református anyakönyveket, továbbá a Szenterzsébeten és Székelyudvarhelyen a lelkészi hivatalokban őrzött családi könyveket. Munkájukért ezúton is köszönetünket fejezzük ki. Köszönettel tartozunk továbbá a székelyszenterzsébeti lelkésznek, *Kincses Kálmánnak*, aki 2016-ban a családi könyvek fotózását lehetővé tette; *Kántor Csaba* udvarhelyszéki esperesnek és *Kudla Ildikónak*, a székelyudvarhelyi belvárosi lelkész asszonynak, hogy az ottani fotózás feltételeit megteremtették.

Köszönetet mondunk továbbá Hirschler Andrásnak értékes és alapos lektori véleményéért, szerkesztési és tartalmi javaslataiért, amelyek alapján kéziratunkat átdolgoztuk.

A Szakács név

A Szakács nevet az idők során többféleképpen írták: „1403: *Zakach*,…1437: *Sakach*, …1548: *Szakacz*,…1614: *Szakaczy*,…a szakács ételkészítéssel (hivatásszerűen) foglalkozó férfi” [7] Ugyanezt tapasztaltuk a lustrák, valamint a szenterzsébeti, a fellaki, a székelyudvarhelyi és a felső-tööki anyakönyvek alapján is. A Szakács (szenterzsébeti) nevet 1602-től kezdve a következőképpen írták: 1602 és 1634 között *Zakaczi*, 1635 és 1652 között *Zakacz*, 1653 és 1681 között *Szakats*, 1682 és 1874 között *Szakáts,* 1875-től pedig *Szakács*. A továbbiakban egységesen ez utóbbit használjuk, kivéve az anyakönyvi és irodalmi hivatkozásokat.

Szenterzsébeti vizitációk, anyakönyvek, családi könyvek

Csedő Attila a fotóblogjában szép képeket közöl a szenterzsébeti templomról is, ahol faragott keretben látható az

[7] Kázmér Miklós. Régi magyar családnevek szótára, XIV-XVII. század. Magyar Nyelvtudományi Társaság. Budapest. 1993. 958-959.

itt szolgáló lelkészek névsora

Szenterzsébeten az anyakönyvezés 1763-ben kezdődött, az anyakönyveket a lelkész készítette. Az anyakönyvek alapján számos következtetést lehet levonni. Az anyakönyveket először latin nyelven vezették, majd egy ideig a latin és magyar bejegyzések keveredtek. 1844-től azonban már csak a magyar nyelvet használták.

A Szenterzsébeten működő hitéleti vezetőkről a legrégebbi adatot a Magyar katolikus lexikon idézi: eszerint „*Szenterzsébet papja Nicolaus, aki katolikus volt, de a hitújításkor, 1556-ban református lett*". Az 1871-ben kezdődő születési anyakönyvben bejegyzés található arról, hogy kik voltak a lelkészek 1762 óta, vagyis amióta anyakönyveket vezettek Szenterzsébeten. A mostani lelkész, Kincses Kálmán 2005 óta látja el a szolgálatot.

Vizitációk

Fontos adatokkal szolgálnak a vizitációk. Ezek keretében az adott egyházkerület püspöke és más elöljárói évente felkeresik a gyülekezetet, azzal a céllal, hogy ellenőrizzék az ott folyó munkát, felmérjék a teendőket, és közvetlen kapcsolatokat ápoljanak az egyháztagokkal. Az 1839 január 12.-én lezajlott szenterzsébeti vizitáció alkalmával például a következőket jegyezték fel: „*Jelen lévén hellybéli pap T Illyés Illyés – O(skola) mester Bartha Sámuel – M(egye)bíró Szakáts János*[8] *– presbiter Hajdó János, Szabó Mihály, Kelemen Josef, Tordai János, Egyed Péter, Szabó Joseff, Ambrus György, Benkö Albert úr, if. Tordai János – egyházfiak Szakáts Áron*[9] *és Ambrus Moses.*"

Születési anyakönyvek

Református egyház. Kereszteltek nevei (Nomina Baptizatorum) 1772-1909

1772 és 1821 között csak a keresztelt gyermek apját jegyezték fel, 1822-től kezdődően viszont már mindkét szülő nevét közölték. 1808-tól kezdve a keresztszülők neveit is feljegyezték. 1863-tól fogva a szülők foglalkozását is megadták: eszerint az apák foglalkozása a legtöbb esetben földbirtokos, földész, földmíves vagy napszámos volt. Néha előfordult más foglalkozás is, pl. huszár[10], közvitéz[11], koldus, iparos[12]. 1863-tól egységes szerkezetű táblázatot vezettek be az anyakönyvezéshez,

[8] Az anyakönyvi adatok alapján: az 1867. január 3-án meghalt idősb Szakács János a halálakor 78 éves volt.

[9] Az anyakönyvi adatok alapján Szakács Izsák Szakács Áron nevű fiát 1795. október 26-án keresztelték. Szakács Áron 52 éves korában 1848. december 1-én halt meg.

[10] A Szakácsok között is pl. 1872-ben keresztszülő: ifj. Szakács Péter cs. k. (császári és királyi) huszár. 1873. május 20-án Szakács Ferenc cs. k. huszár és közvitéz és Lőrinczi Julianna házasságot kötöttek.

[11] Pl.: 1877. február 26-án meghalt tüdőlobban ifj. Szakács János Császári és Királyi közvitéz.

[12] 1885. október 20-án Szakács János 25 éves iparos és Török Julianna házasságot kötöttek.

amelynek rovatai: keresztelés ideje, nem, törvényes vagy nem törvényes, szülék nevei, vallása, állapota (foglalkozása), lakhelye, házszám, keresztatya és anya nevei, keresztelő lelkész neve, a bába neve. Egyes esetekben, felsőbb rendeletre, népességi adatokat is közöltek. Pl.: *„1827. június 30-án királyi parancsolattal fogva Szenterzsébeten az élő lelkek megszámláltattak és találtattak: 1. Nemesek Székelyekkel együtt 755, 2. Oláhok 178. 3. Czigányok 118. Summa 1051 fő. Ezt felírtam az emlékezetnek aláírta Kállai István hejbeli ev. református pap.*" Székelyszenterzsébeten 1850-ben 977 magyar és 182 román, 1910-ben 1120 magyar és 22 román élt. 1992-ben Székelyszenterzsébet 1103 lakosából 736 magyar, 361 cigány és 6 román volt.

Házasságkötések

Református egyház. (Nomina Copulati, ill. Nomina Nubentium) 1762-1908

A tanúk saját aláírásukkal igazolták, hogy a házasságra lépni szándékozó jegyespárokat meghallgatták. A házasulók pedig arról nyilatkoztak, hogy a házasságkötésük szabad szándékukból történt, olykor a szülői beleegyezést is megemlítik. Az aláírások gyakorta igen kezdetleges betűkkel íródtak.

Az idő előre haladtával az adatok egyre részletesebbek lettek. 1762-től még csak a házasulók neveit és a házasságkötés időpontját írták le, majd 1809-től már a tanúk neveit is megadták, 1838-tól viszont már közölték a házasulók korát, családi állapotát (hajadon, özvegy, nőtlen stb.), a kikérdezők és az esketési tanúk neveit, a kikérdezés és a házasságkötés dátumát, a kihirdetés számát (ez rendszerint három volt). A kikérdezési bizonyságtételt és az esketési bizonyságtételt tanúk igazolták.

A Szakács család tagjai, főképp a Szenterzsébeten lakók, egymás között is házasodtak. A más szenterzsébeti családok közül 1768 és 1908 között házasodás következtében a következőkkel kerültek rokonságba: Ambrus iletve Ambarus, Bajnoczky (Bajnoczki), Balás, Bálint, Balázsi, Barabás, Bartha, Beko, Benkő, Bertalan, Bíró, Birtalan, Bokor, Buzogány, Czifó, Dáné, Egyed, Faluvégi, Fejérvári, Fekete, Fodor, Gál, Gergely, Gibock, Gyöngyösi, Györfi, György, Hajdó (Hajdo), Iszlai, Jakabbfy (Jakabfi), Kádár, Kálnoky, Kelemen, Keresztes, Kertész, Kovács (Kováts), Kövesi, Kudci, László, Lőrinczi (Lőrinci), Máté, Mátéfy, Moldován, Mózes (Majses, Majsos, Mojses, Moses, Móses, Mózes), Nagy, Pál, Pap, Saki, Simo, Simonfi, Szabó, Száfta, Szász, Szávuj, Székely, Széki, Tordai, Turi, Török, Veres.

Halotti anyakönyvek

Református egyház. Holtak lajstroma (Nomina Defunctorum) 1763-1908.

1763 és 1808 között még ritkán közölték, hogy az elhunyt hány éves volt. Ha valaki idős volt, beírták, hogy „öreg”. Ha gyermeket temettek, akkor általában az apa nevét adták meg, 1826-tól viszont már az apa neve mellett az anya nevét is leírták. 1805-től a halál okát (genus morbi), majd 1872-től az árvák számát is közölték. Ha nem tudták a halál okát meghatározni, csak ennyit írtak: „meghalt természetes nyavalyában”, vagy „meghalt természetes halállal”. Csecsemőknél gyakran szerepel halálozási okként a gyengeség, az anyánál, hogy gyermekágyban halt meg. Az idős embereknél a halál okaként még előfordult az „öregség”, „vénség” is. Tipikus halálozási ok volt a szárazbetegség, a köhögés, a vízkórság, a vízi betegség, (ödéma), az aszkór, aszkórság (gyengeség), az agyvérzés (gutaütés), a hagymáz (kiütéses tífusz), a himlő, a magas láz, a forró nyavalya, a lob (gyulladás), a kolera, a tüdőlob stb. A rákbetegséget csak 1870 után tudták diagnosztizálni. A vizsgált időszakban négy esetben jegyezték be az öngyilkosságot, a családon belüli erőszakra utaló haláleset pedig egyszer fordult elő. A temetésre egy-két napon belül került sor.

Szenterzsébeten az I. világháborúnak 65 áldozata volt, emléküket márványtábla őrzi. Közülük ketten voltak a Szakács család tagjai: Szakács József és Szakács Lőrinc, őket azonban megbízható adatok híján a családfán nem tudtuk elhelyezni. (Fotó: Csedő Attila)

A szenterzsébeti családi könyv

A szenterzsébeti családi könyv két részből áll: az I. rész a XIX. századi, a II. rész a XX. századi adatokat tartalmazza. 1883-ban a lakosság száma Szenterzsébeten férfi 519, nő 451, összesen 970. Az utolsó adatokat 2010-ben rögzítették. Az oldalak baloldalán a családfők adatait tüntették fel, a jobb oldalon pedig a gyermekek adatait közölték. Az adatok alapján a családfa pontosabban elkészíthető volt, bár a gondos ellenőrzés és kiegészítések így sem maradhattak el. A családi könyvet is az egymást váltó lelkészek vezették több mint száz esztendőn át.

A szenterzsébeti temető

A Botskor és Szakács család leszármazottai közül többen nem hagyták el származási helyüket, Csíkdelnét illetve Szenterzsébetet. A fotón, amely 2006-ban tett temetői sétánk alkalmával készült, a szenterzsébeti temető és a Szakács sírok egy része látható.

A székelyudvarhelyi anyakönyvek

A székelyudvarhelyi református egyház 1742 és 1919 között vezetett anyakönyvei alapján megállapítottuk, hogy egyenes ágú ősünk **Szakács Sándor I.** és **Kolosvári Mária** 1759. szeptember 19-én kötöttek házasságot Székelyudvarhelyen, és itt született kilenc gyermekük is: Mária, Mihály I., János, József, Julianna, Sándor II., Sándor III., Ferenc I. és Ferenc II. A gyermekek egy része Székelyudvarhelyen maradt, mások később elköltöztek innen. Szakács Sándor I. testvére, Szakács Mihály I. (*1745 k.-†1806 után[13]) is Székelyudvarhelyre települt, és 1770. május 2.-án feleségül vette Téglás Rebekát. Házasságukból nyolc gyermek született. Szakács Mihály I. egyik dédunokája Szakács Mózes is Székelyudvarhelyen élt, ahol református kollégiumi tanár volt, gyermekei is ott születtek.

Az első házasságkötéskor a vőlegények általában 20-28 évesek, a menyasszonyok 15-20 évesek voltak. Válás ritkán fordult elő. A férfiak, ha özvegyek maradtak, többnyire tíz-húsz évvel fiatalabb feleséget választottak. (Az általunk látott anyakönyvekben a legnagyobb különbség a vőlegény és a menyasszony kora között 46 év volt.)

Tordaiak is éltek Székelyudvarhelyen az 1700-as évek elejétől kezdve, amint erről több bejegyzés is tanúskodik. Például ezek: „*1742. március 27-én kereszteltem Tordai György uram Tordai*

[13] Jelölések: *=a születés vagy keresztelés időpontja, Θ=a házastárs (férj vagy a feleség) neve, a házasságkötés helye és ideje, †=a halál vagy a temetés időpontja, helye, k.= körülbelül, nincs pontos adat, de becslést lehetett végezni, N. ismeretlen vezeték- vagy keresztnév. Vastag betű = egyenes ágú ős. Az anyakönyvi adatok értelmezésénél figyelembe kell venni, hogy 1821-ig rendszerint csak a keresztelés időpontját, 1822-től kezdve már a születési és keresztelési időpontokat is rögzítették. 1822-től a születés időpontját közöljük. A halotti anyakönyveknél 1825-ig csak a temetés időpontját, 1826-tól pedig a halálozás és a temetés időpontját is megadták. A keresztneveket a ma használatos formában írjuk, és ettől csak az anyakönyvi vagy irodalmi forrásidézeteknél térünk el.

József (Josef) nevű fiatskáját. Keresztszülő Hajdu István uram… 1753. december 15-én kereszteltem Tordai György Tordai Zsuzsanna nevű leányát… 1744. január 2-án kereszteltem Tordai János uram leánykáját… 1761. szeptember 16-án házasodott Tordai József és Felméri Anna … 1745. január 9-én meghalt Tordai úr leánykája…. 1778. február 6-án házasodott Homoródújfalvi Siko János és Felméri Anna, aki elvált Tordai Józseftől."

A székelyudvarhelyi családi könyv

A családi könyvet házaspárok részére állították össze, ezért nem teljes körű. Az első, majd a többi kötet is az 1844 után született családfők adatait tartalmazza, az egyházi házasság idejét, a házastársak megnevezésével, a gyermekek neveit és születési idejét, a szülőkre vonatkozó születési és halotti anyakönyvi bejegyzéseket azonban viszonylag ritkán írták be. Ellentétben a szenterzsébeti családi könyvvel, itt nem találunk hivatkozásokat a rokoni kapcsolatokra.

Az egyházi anyakönyvekben és a családi könyvekben a halotti anyakönyvi adatok a leghiányosabbak. A születési anyakönyvekből a házasságkötés körülbelüli időpontja még csak-csak megbecsülhető (az emberek általában 25 éves koruk körül házasodtak), a halálozási életkorok tekintetében azonban már túl nagy a szóródás, nincsenek biztos támpontok a becsléshez. A házasságkötéskor legtöbbször már csak az egyik szülő, többnyire az anya élt.

A családi könyvben a gyermekeket nem a születésük időbeli sorrendjében jegyezték fel, hanem abban a sorrendben, ahogy az adatokat megtalálták. A szenterzsébeti családi könyv I. és II. kötetének mindegyik lapját kijegyzeteltük, mert a Szakács család férfi tagjai a házasodások következtében szinte valamennyi szenterzsébeti családdal rokoni kapcsolatba kerültek 1768 és 1908 között.

A marosvásárhelyi református anyakönyvek

Az 1727-1915 közötti időszak könyveit a Marosvásárhelyi Állami Levéltárban őrzik. 1803-tól kezdődően névmutató is segíti a keresést. A marosvásárhelyi anyakönyvekben általában nem tüntették fel a származást, így a „szenterzsébeti" Szakács név sincs említve. Két esetben azonban a „káli" Szakácsok adatait anyakönyvezték. (1877. szeptember 19-én született Szakács Dénes, szülei: káli Szakács Lajos és Szusz Eszter. 1879. március 2-án született ifj. Szakács Zsigmond, szülei: káli Szakács Zsigmond és Mátz Eszter.) 1727 és 1802 között csak két Szakács nevűt találtunk a házassági anyakönyvekben, de egyikük sem származott Szenterzsébetről.

Székelykeresztúri anyakönyvek

A székelykeresztúri anyakönyvek az 1742 és 1915 közötti időszakról álltak rendelkezésünkre. Itt sok adatot találunk a **Dáné családról**, amelynek egyik felmenője, Dáné (bágyi) Anna volt Szakács

Gergely ügyvéd felesége[14]. Dáné Anna fiatalon, 22 éves korában meghalt. Leányuk, Szakács Rákhel és férje, Szakács Péter II. leszármazottai nagy családfát alkottak. Erről írásunk második részében részletes ismertetést adunk.

Bágyi Dáné Mózes I. 1849-ig volt pap Székelykeresztúron. Egyik fia, Dáné Mózes II.[15] apját követte a papságban 1849 és 1853 között, a másik Dáné Károly. Mindketten részt vettek az 1848/49-es szabadságharcban az un. Makk-féle összeesküvésben[16], ezért Mózes II.-t 1853-ban a csehországi Josefstadtban letöltendő hat év börtönre ítélték. 1856 júniusában szabadult, ezután haláláig (1896) vezette az alsósófalvi gyülekezetet. A forradalom leverése után Dáné Károly (Bágyi) is hosszú, 12 éves börtönbüntetést kapott. A Budapesti Hírlap 1902-ben így adta hírül halálát: *„(Nagy idők tanúja.) Bágyi Dáné Károly negyvennyolcas honvéd, ügyvéd, 1902. június 23-án, hetven éves korában, boldog házasságának negyvenedik évében meghalt Hátszegen. Az elhunyt tagja volt Hunyad vármegye törvényhatósági és közigazgatási bizottságának, továbbá vármegyei tiszteletbeli tiszti főügyész volt és gondnoka az evangélikus református egyházközösségnek."*

A Familysearch honlapon is közzétett halotti értesítőkből is jól látható, hogy a Dáné család sok tagja később is Székelykeresztúron élt.

Az itteni anyakönyvekben - többek között - a következő Szakáts (szenterzsébeti) és rokon családbelieket találtuk meg:

A1. Szakáts János I. Szenterzsébeten születhetett, apja valószínűleg id. Szakács János (*Szenterzsébet, 1683 k.-†1722 után). Felnőttként elsőként települt át Székelykeresztúrra.[17]

B1. János II. (*1701-†Székelykeresztúr, 1774. április 1.) Θ N. N. (*1705 k.-†Székelykeresztúr, 1767)

C1. János III. (*Székelykeresztúr, 1730 k.-)

C1. Mihály. (*Székelykeresztúr, 1765-)

C2. Péter. (*Székelykeresztúr, 1767-)

Szakáts Sámuelné. (-†Székelykeresztúr, 1763. január)

A1. ifj. Szakáts Sámuel (*1805. k.-) Θ Székel (Székely) Anna, Székelykeresztúr, 1829. február 23.

---

[14] Szakács Gergely (*Szenterzsébet, 1773. szeptember 20.-) θ Dáné (bágyi) Anna (Annis). (*Bágy, 1785. -†Szenterzsébet, 1809. szeptember 6.) Θ Szenterzsébet. 1807. november 24. Dáné Anna valószínűleg Dáné Mózes I. testvére volt.

[15] Ld. Dáné Mózes II. életrajzát.

[16] Az 1848-as forradalom leverése után Makk József tüzér ezredes vállalkozott az erdélyi fegyveres felkelés megszervezésére. A várt tömeges csatlakozás azonban elmaradt, az osztrák hatóságok a szabadcsapat tagjainak nagy részét komolyabb erőfeszítés nélkül el tudták fogni. Részletesebben ld. a Wikipédia szócikkét.

[17] Székely-Kereszturt a János ivadékai laknak. Pálmay József: Udvarhely vármegye nemes családjai. Id. mű, 224.

B1. József. (*Székelykeresztúr, 1829. október 22.-† Székelykeresztúr, 1829. december 17. Temette bágyi Dáné Mózes pap.) Keresztszülők: ifj. Nagy Mózes és felesége, Fodor Józsefné. 1830-ban visszaköltöztek Szenterzsébetbe.

B2. Rozália I. (*Szenterzsébet, 1831. június 18.-†Szenterzsébet, 1831. június 20.) Keresztszülők: Kállai István és Gálffy Julianna.

B3. Rozália II. (*Szenterzsébet, 1834. január 31.-†Szenterzsébet, 1891. április 5.) 1. θ Iszlai Gergely (*Szenterzsébet, 1836. március 12.-) Szenterzsébet, 1857. március 1. 2. θ Gál Sára, (*Szenterzsébet, 1834. február 13.-†Szenterzsébet, 1902. augusztus 2.) Szenterzsébet, 1891. december 27. Gál Sára 1. θ Méra Mihály I. (*Szenterzsébet, 1817. október 7.-†Szenterzsébet, 1890. november 6.)

C1. Iszlai Lidia. (*Szenterzsébet, 1862. április 10.-) Konfirmált 1874.

C2. Iszlai Ferenc. (*Szenterzsébet, 1866. december 14.-) Konfirmált 1881.

C3. Iszlai Zsuzsa. (*Szenterzsébet, 1871. május 1.-)

C4. Iszlai Pál. (*Szenterzsébet, 1874. január 23.-)

B4. Mária. (*Szenterzsébet, 1837. november 14.-†Szenterzsébet, 1888. augusztus 16.) θ Fodor László (*Szenterzsébet, 1838. december 25.-†Szenterzsébet, 1884. augusztus 3.) Szenterzsébet, 1866. április 7.

C1. Fodor János. (*Szenterzsébet, 1869. február 21.-) Konfirmált 1889.

C2. Fodor László. (*Szenterzsébet, 1874. június 20.-)

C3. Fodor Julianna. (*Szenterzsébet, 1876. augusztus 28.-)

C4. Fodor Mózes. (*Szenterzsébet, 1878. október 1.-)

C5. Fodor Mária. (*Szenterzsébet, 1881. január 31.-)

B5. Eszter. (*Szenterzsébet, 1841. június 5.-)

Szakács Pál. (-†Székelykeresztúr, 1766.)

A1. Szakáts Mihály. (nemes, szenterzsébeti) (*1772 k.-)

B1. Sára. (*1794 k.-) Θ Fodor József I. (*1792 k.-†Székelykeresztúr, 1858. augusztus 23.) (apja Fodor János, 1826. október 8-án özvegy Fodor János és özvegy Csifo Istvánné, sz. Kováts Judit házasságot kötöttek.) Θ Székelykeresztúr, 1814. szeptember 21. Bizonyságok: Fodor József, Fodor Márton, Sofalvi József.

C1. Fodor János. (*Székelykeresztúr, 1814. december 23.-) 1. θ Nagy Mária (*1821.-†1842. október 18.), Székelykeresztúr, 1840. január 5. 2. θ Balog Judit (*1826.-) Székelykeresztúr, 1843. október 22.

C2. Fodor Judit. (*Székelykeresztúr, 1819.-) 1833. május 25-konfirmáltak: Fodor József leánya Fodor Judit 14 éves.

C3. Fodor Klára. (*Székelykeresztúr, 1826. május 8.-)

C4. Fodor József II. (*Székelykeresztúr, 1829. március 20.-)

C5. Fodor István. (*Székelykeresztúr, 1834. július 28.-) Keresztszülők: Simo Mózes pap és felesége Mária.

B2. Judit (*1798 k.-) 1822. február 25-én házasságot kötöttek Bágyi Bentze Mózes szabad személy fia, Bentze Imre és Szenterzsébeti nagyságos Szakáts Mihály leánya Szakács Judit. Esketési tanú Nagy Mózes.

-1808. február 8-án eskettem nemes Betfalvi Szakáts Jánost (1788.-†Székelykeresztúr, 1836. szeptember 12.) és keresztúri Kováts Zsigmond leányát Kováts Rebekát. Tanú Kováts Imre.

-1813. november 2-án kereszteltem Szakács Annát, szülei Szakács János és Kováts Rebeka.

-1836. szeptember 12. meghalt Nemes Szakács János 48 éves volt. (*1788.)

-1844. június 2 meghalt özvegy Szakács Jánosné, Kováts Rebeka, 58 éves volt. (*1786.)

A1. Szakáts József. Θ Szentgyörgyi (nemes Szentgyörgyi) Rákhel (*1790.-†Székelykeresztúr, 1820. január 8. Meghalt gyermekágyba, 30 éves volt.)

B1. János. (*Székelykeresztúr, 1817. február 1.-)

B2. Rozália. (*Székelykeresztúr, 1818. k.-†Székelykeresztúr, 1820. január 4.)

B3. Rákhel. (*Székelykeresztúr, 1819.-†Székelykeresztúr, 1820. január 6.)

A Szentgyörgyi és Borbélly[18] *család*

A szentgyörgyi (sepsiszentgyörgyi és timafalvi) családfát részletesen ismertette Pálmay József.[19] A Borbély családfa részlete a székelykeresztúri anyakönyvek alapján:

A1. Borbélly János I. (*1754 k.-†Székelykeresztúr, 1814. május 11.) Anyja meghalt 1764-ben.
Θ Székely Borbála. (*1756. k.-) Székelykeresztúr, 1776. február.

B1. József I. (*Székelykeresztúr, 1777.-)

C1. József II. (*Székelykeresztúr, 1800. január 19.-)

C2. Mária. (*Székelykeresztúr, 1802. január 20.-)

C3.László. (*Székelykeresztúr, 1810.-)

B2. Borbála. (*Székelykeresztúr, 1783. november 19.-)

B3. János II. (*Székelykeresztúr, 1784.-)

B4. András. (*Székelykeresztúr, 1785. június 8.-) Θ Karátson János leánya Karátson Mária. Tanú: BorbéllyIstván. Székelykeresztúr, 1815. január 10.

B5. Anna. (*Székelykeresztúr, 1786. február 16.-)

B6. Sára I. (*Székelykeresztúr, 1788. február 3.-†1789. előtt)

---

[18] Borbély (székelykeresztúri) 1614. György lustrál Székelykeresztúrt. Ld. Pálmay József: Udvarhely vm. nemes családjai. Id. mű.: 49. Székely Oklevéltár. IV. Id. mű. 719. Kereszturvarosa. (Székelykeresztúr) 1627. Lustra. Barbelj Georgy és Borbelj János. Id. mű. 759. Kereszturvarosa. (Székelykeresztúr) 1627. Lustra. Primip. V[eterani]. Barbelj Georgy.

[19] Pálmay József: Udvarhely vármegye nemes családjai. Szentgyörgyi (sepsiszentgyörgyi és timafalvi) Id. mű. 230-232.

B7. Sára II. (*Székelykeresztúr, 1789. junius 25.-)

B8. Lajos. (*Székelykeresztúr, 1791. november 13.-) Lajos és Imre ikrek. Θ Tsifo István leánya Tsifo Sára. Székelykeresztúr, 1822. február 14.

B9. Imre I. (*Székelykeresztúr, 1791. november 13.-†1792. előtt) Lajos és Imre ikrek.

B10. Imre II. (*Székelykeresztúr, 1792. július 20.-) Lajos és Imre ikrek. Θ néhai Lörintzi János leánya Lörintzi Julianna, Székelykeresztúr, 1819. január 19.

A1. Borbélly (timafalvi) István I. (*1763.-†Székelykeresztúr, 1831. február 28.-)

B1. István II. (*Székelykeresztúr, 1792. július 21.-†Székelykeresztúr, 1797. szeptember 2.)

B2. Sámuel. (*Székelykeresztúr, 1795. január 18.-†Székelykeresztúr, 1796. szeptember 22.)

B3. Mihály. (*Székelykeresztúr, 1797. szeptember 10.-)

B4. Dániel. (*Székelykeresztúr, 1800. január 18.-†Székelykeresztúr, 1817. október 6.)

Bethfalva

A vizitációk és a halotti anyakönyvek alapján találtunk bizonyítékot arra, hogy 1839 előtt és az után is éltek Szakácsok Bethfalva községben: „*Vizitáció. Bethfalva, január 25-én 1839*[20]*. Jelen lévén a hellybéli pap T. Pataki István – O(skola) mester Albu Diénes – M(egye) bíró Bokor Sándor – presbiter Szakáts Josef, Szétsi Sámuel, Szétsi Dániel, Szétsi Imreh, Arus István, Szétsi András – egyházfiak Beke Dániel és Szakáts Dániel.”*

Halotti értesítőkből szereztünk tudomást Özvegy Szakács Ferencné, sz. László Mária (*1903-†Bethfalva, 1992), Szakács Ferenc (-†1969 Bethfalva) és id. Szakács Domokosné, Bíró Rozália (*1925-1994 Betfalva) helyi jelenlétéről.

Alsó- és Felsőtőőki anyakönyvek[21]

A leggyakoribb családnevek az anyakönyvek alapján: Benko, Bogdány, Cseh, Czinege, Felszegi, Incze, Jakabházi, Jánosi, Rusz, Szakács, Szalontai, Szilágyi és Terebesi családok. Ezek a családok egymás között is házasodtak.

A fellaki anyakönyvek feldolgozásakor derült ki, hogy Szakács Károly dédapa 1847-ben született Felső Tőőkön. Szakács Károly szülei, Szakács István és Bogdán Mária, 1851-ban települtek Fel-

[20] Gidó Csaba – Róth András Lajos – Róth Edith – Tóth Levente: Iskolatörténeti adalékok az udvarhelyi református egyházmegyéből. II. rész. A Sz. Udvarhellyi Ev Református egyházi kerület C visitatioja jegyzőkönyve 1838-ról. In U[dvarhelyi] R[eformátus] E[gyházmegye] L[evéltára]. Protocollumok 16.

[21] Az 1783-1914 közötti időszakra vonatkozóan a Kolozsvári Állami Levéltárban férhetők hozzá.

ső-Töőkre, hogy korábban hol éltek, azt nem sikerült kiderítenünk. Szakács István születési anyakönyve nem került elő, így hivatalos iratból nem tudjuk, kik voltak a szülei.

Szerepelnek olyan Szakács nevű személyek is a felsőtöőki anyakönyvekben, akiket nem tudtunk elhelyezni a családfán:

- 1815. június 19-én eskettem Szakács Jánost (*1790 k.) és Székelyhidi Rozáliát, akinek apja Székelyhidi Mihály.
- 1869. augusztus 27. Szalontai Sándorné, született Szakács Zsuzsi, 64 éves korában meghalt. (*1805. Anyakönyvi bejegyzés nem található) lakás: Alsó Töők 64. A halál oka öregség.
- 1825. január 23-án kereszteltem Kováts András és felesége Szakács Kata leányát Kováts Annát. Keresztszülők: ifj. Szalontai István és neje Sojmosi Mária.
- 1889. március 2-án született Benkő János és Szakács Mari földész Benkő Ilona nevű leánya. Laknak Szükeréken.
- 1891-ben keresztszülő: Szakács Mária főzőnő.

Egyházi iratok

A Szakács családra vonatkozó említések az Erdélyi Református Egyházkerület Központi Gyűjtőlevéltárában:

Szakács István (*1811.-1813.-†Felső-Töők, 1868. március 26.) aláírása 1853-ban,
a Felső-Töőki Református Egyház költségvetésének igazolásához

Szakács István 1853 és 1865 között minden évben befizette az egyházi adót, korábban azonban a neve nem szerepelt a kepe fizetők[22] névsorában. Ugyanakkor találtunk bejegyzést 1851-es tőkepénz befizetésről. További bizonyíték arra, hogy 1851-ben már Felső-Töőkön éltek az, hogy a felső-töőki anyakönyvek szerint Szakáts Sándor I. fiukat 1851-ben itt keresztelték. Korábban valószínűleg Fellakon éltek.

1853-ban a „családfők és lelkek száma" névsorban a család így szerepel: „*Szakács István 1 férfi, 1 nő, 4 fiú, 2 leány összesen 8 fő"*, tehát a felesége, négy fia és két leánya van említve. Őket sikerült beazonosítanunk, bár mi nem kettő, hanem három leányt találtunk az anyakönyvekben. Az

[22] A Kepe rendszer az egyházi illeték (adó) egyik fajtája, amelyet terményben fizettek. A középkorban egész Magyarországon ismert volt, későbbiekben elsősorban Erdélyben a protestáns egyházak bevételi forrása volt. A kepe szó eredeti jelentése gabona kéve, kereszt, osztag. Az adó kivetése a ház, illetve a vagyon nagysága alapján történt.

eltérés oka, hogy Szakács Borbála már a névsorkészítés után született. A születési anyakönyvek alapján is nyilvánvaló, hogy Szakács István és felesége, Bogdán Mária 1851-ben költöztek Felső-Töökre.

1868. június 8-án a tőkepénzek kimutatásánál Bogdán Mária már, mint özvegy Szakáts Istvánné szerepel. Utolsó adóbefizetése 1879-ben, halála előtt történt. Ezután Szakács Sándor mint Bogdán Mária utódja fizette az adót. Szakács Sándor II. 1907. és 1911. között szerepel az adózók között, így tehát 1912-ben halhatott meg. A választói névjegyzék alapján megállapítható, hogy 1914. július 1-jén Szakács Sándor II. már nem élt, özvegy Szakács Sándorné pedig 1915. május 25-én halt meg. A választói névjegyzékben ezután már nem szerepel Szakács nevű személy.

Fellaki református anyakönyvek[23]

A Szakács ősökre vonatkozóan a fellaki anyakönyvek alapján a következőket állapítottuk meg: anyai ágon Boldog Gyöngyi egyik ükapja, illetve Sipos III. Béla anyai ágon egyik dédapja, Szakács (szenterzsébeti) Károly (*Felső-Töök, 1847.-†Fellak, 1889. szeptember 21.). Szakács Károly felesége, született csíkszentmártoni- és csíkdelnei Botskor Nina (*1853.-†Fellak, 1889. február 19.) már özvegy volt, amikor 20 éves korában Szakács Károllyal házasságot kötött Fellakon, 1873. november 25-én.

Házassági anyakönyvi bejegyzések, Fellak. Református Egyház 1873. Szakáts Károly és Bocskor Nina házasságkötési bejegyzése

Születési és keresztelési anyakönyvek, Fellak. Református Egyház. 1874, 1876, 1878 és 1888. Szakács Etelka, Szakács Katalin, Szakács Ilonka, és Szakács Sándor I. születési bejegyzései

[23] Fellaki anyakönyvek. Besztercei Állami Levéltár. 1860-1950.

Szakács Károly és Botskor Nina házasságából hét gyermek született Fellakon: hárman csecsemő-, illetve gyermekkorukban meghaltak, négy gyermek életben maradt:

- Szakács Etelka (*1874. január 2.-†Magyarborzás, 1891. június 11.) 16 éves korában, 1890. február 18.-án férjhez ment Sipos (lécfalvi) Gyula (*Sajófalva, 1859. március 20.-†Retteg, 1942. november 14.) kissolymosi majd magyarborzási református lelkészhez. Sipos Gyula Szakács Etelkától született gyermeke: Sipos Iluska (*Magyarborzás, 1891. január 28.-†Magyarborzás, 1908. február 21.). Etelka a szülés után meghalt, halála után a férj elhunyt felesége húgát, a 16 éves

- Szakács Katalint (*Fellak, 1876. október 4.-†Magyarborzás, 1936) vette feleségül 1892. január 10-én. - Szakács Sándor I. (*Fellak, 1888. április 23.-†Sajóudvarhely, 1918. november 19.)

- Szakács Ilona (*Fellak, 1878. augusztus 18.–†Alsóilosva, 1938. július 17.). 1895. október 30.-án, Alsóilosván házasodott. Férje, Rápolthy Sándor (*1864. augusztus 17.-†Csepreg, 1957. február 17.) Alsóilosván (Szolnok-Doboka vármegye) volt tanító.

Szakács Károly és Botskor Nina sírja a Fellaki temetőben 2006-ban. A sírfelirat nehezen olvasható: „Itt nyugszanak Szakáts Károly meghalt 41 évesen és neje Bocskor Nina meghalt 38 évesen. Meghaltak 1889-ben. Házasságkötés 1873."

Sípos Gyuláról egyetlen, öregkori fénykép maradt ránk. A kép 1940 körül készülhetett.

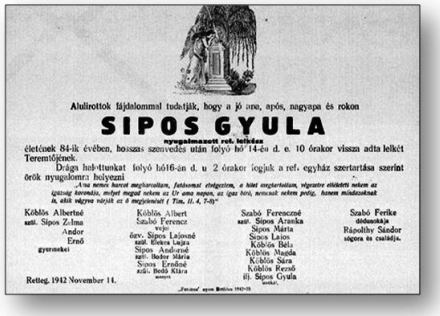

Alulírottak fájdalommal tudatják, hogy a jó anya, após, nagyapa és rokon

SIPOS GYULA

nyugalmazott ref. lelkész

életének 84-ik évében, hosszas szenvedés után folyó hó 14-én d. e. 10 órakor visszaadta lelkét Teremtőjének.

Drága halottunkat folyó hó 16-án d. u. 2 órakor fogjuk a ref. egyház szertartása szerint örök nyugalomra helyezni.

„A ha nemes harcot megharcoltam, futásomat elvégeztem, a hitet megtartottam, végezte elérkezett nekem az igazság koronája, melyet megad nekem az Úr, ama napon, az igaz bíró, nemcsak nekem pedig, hanem mindazoknak, akik várva várják az ő megjelenését." II. Tim. II. 4. 7-8v

Köblös Albertné szül. Sipos Zelma
Andor
Ernő
gyermekei

Köblös Albert
Szabó Ferenc
vejei

özv. Sipos Lajosné szül. Ekesa Lujza
Sipos Andorné szül. Bodor Mária
Sipos Ernőné szül. Bodi Klára
unokái

Szabó Ferencné szül. Sipos Aranka
Sipos Mária
Sipos Lajos
Köblös Béla
Köblös Magda
Köblös Sára
Köblös Kernő
ifj. Sipos Gyula
dédunokái

Szabó Ferike
dédunokája
Rápolthy Sándor
sógora és családja.

Retteg, 1942 November 14.

Sipos (léczfalvi) Gyula gyászjelentése

Az egyetlen fiúgyerek, Szakács Sándor I. 1910 júliusában nősült, felesége, az akkor 16 éves Fekete Jolán (*Sajóudvarhely, 1894. augusztus 27.-†Sajóudvarhely, 1971. szeptember 22.). Három fiúk és két leányuk született. Egyik fiúk, Sándor II. még kisded korában meghalt. Szakács Sándor I. végig harcolta az első világháborút. A háborút szerencsésen túlélte, de 1918 novemberében, 30 éves korában két fiával, az 5 éves Sándorral és az 1 éves Tihamérral együtt spanyolnáthában meghalt. Felesége, Fekete Jolán pedig olyan súlyos beteg volt, hogy két fia és férje haláláról és temetéséről csak felépülésekor szerzett tudomást. Két leánya, Szakács Jolán, Gombár Sándorné és Szakács Dóra, Dr. Sipos II. Béláné is túlélték a járványt.

Szakács Sándorról és családjáról fennmaradt néhány fénykép.

Az első képen Szakács Sándor I. Prágában, az I. világháború kitörésekor, bevonulása után 1914-ben. A második képet anyósának, özvegy Fekete Albertnének, született Szénásy Bertának, illetve feleségének Szakács Jolánnak küldte Sajóudvarhelyre a csehországi Tschauschból 1915. május 9-én. A harmadik képen a fotó másik oldalán egy rövid levél, amit feleségének írt. A negyedik képen a feleségének küldött préselt virág. Az ötödik képen Szakács Sándor I. családjával, rokonságával látható Sajóudvarhelyen, 1917 szeptemberében. Balról jobbra a felső sorban felesége testvérei: Fekete Albert II. (*1893-†1978), Fekete Pál (*1900-†1944), Fekete Ilonka (*1898-†1979), Szakács Sándorné, kezében legkisebb fia, Szakács Tihamér (*1917-†1918), a sor végén Szakács Sándor I. Az alsó sorban gyermekei és anyósa: Szakács Jolán (*1911-†2000), özvegy Fekete Albertné, Szénásy Berta (*1861-†1931), Szakács Sándor III. (*1913-†1918) és Szakács Dóra (*1914-†1998). A hatodik képen Szakács Sándorné, Fekete Jolán látható három gyermekével 1915-ben. A hetedik kép Szakács Sándor I. halála előtt, 1918 szeptemberében készült sajóudvarhelyi házuk udvarán, feleségével és gyermekeivel.

Két esküvői kép. Baloldalt Szakács Jolán (*Fellak, 1911. június 5.-†Dézs 2000. április 12.) és férje, Gombár Sándor (Dézs, 1899. június 13.-†1974. augusztus 17.) Dézsen 1933-ban, jobboldalt pedig Szakács Dóra (Fellak, 1914. október 19.-†Budapest, 1998. május 28.) és férje, Dr. Sipos II. Béla (*Rimaszombat, 1904. augusztus 18.-†Budapest, 1980. szeptember 17.) Kolozsvárt 1944 júniusában tartott esküvőjük után.

A református templom szomszédságában lévő sajóudvarhelyi ház utcai oldala. Itt élt Szakács Sándor I. családjával 1917-1918-ban. A fotó 1960-ban készült.

A Latorcai Csaba által készített emléktábla azon felmenőinknek állít emléket, akik a sajóudvarhelyi családi temetőben jeltelen sírban nyugszanak. Az emléktáblát 2011-ben helyeztük el a ház udvari részén. Az épület az utolsó rokon halála óta (2012) üres.

A képen az asztal jobb oldalán Rápolthy (peselnekei és rápolti) Sándor (1864. augusztus 17.-†1957. február 17.), az asztal bal oldalán felesége, Rápolthy Sándorné, sz. Szakáts Ilona (*Fellak, 1878. augusztus 18.-†Alsóilosva, 1938. július 17.). A gyermekek balról jobbra haladva: Rápolthy Irén (*1905. augusztus 12.-†1933. december 4.), az asztal mögött áll Rápolthy Károly (*1896. december 21.-†1983. február 15.), Rápolthy András / Andor (*1907. szeptember 30.-†1966. július 18.), Rápolthy Anna (*1898. október 2.-†1987. június 7.), Rápolthy Rozália (*1902. október 29.-†1992. február 5.), Rápolthy Sámuel (*1900. november 19.-†1949. szeptember 22.). A kép 1907-ben készült.

Középen Szakáts Ilona, Rápolthy Sándorné és a népes Rápolthy család. 1935 körül.

Alulírottak, úgy a magunk, mint a kiterjedt rokonság nevében, mély fájdalomtól megtörve, de Isten szent akaratában megnyugodva jelentik, hogy a felejthetetlen hű hitves, szerető édesanya, gondoskodó nagymama, a jó anyos és rokon

Rápolthy Sándorné

sz. Szakáts Ilona

folyó hó 17-én reggel 3 órakor, életének 60-dik, boldog házasságának 43-ik évében hosszú és sulyos szenvedés után visszaadta jóságos lelkét Teremtőjének.

Drága halottunk földi maradványát f. hó 19-n (kedden) d. u. 5 órakor helyezzük örök nyugalomra, a ref. egyház szertartása szerint.

Emléked közöttünk örökké élni fog!

Ilisua, 1938 julius hó 17-én.

Rápolthy Sándor férje
Károly, Annuska, Samu, Rózsika, Andor, Béla és *Magdus*
gyermekei.
Rápolthy Karcsi és *Jenő, Deák Romi* és *Elli, Papp Ilonka, Évike, Istvánka* és *Kornélia, Rápolthy Lacika* és *Rápolthy Évike*
unokái.
Rápolthy Károlyné sz. *Bodor Teréz* — *Rápolthy Andorné* sz. *Mészáros Bertus.*
Deák János
Rápolthy Sámuelné sz. *Ruzsa Aranka* — *Rápolthy Béláné* sz. *Józsa Erzsébet*
Papp Emil
vejei, illetve menyei.

Szakáts Ilona, Rápolthy Sándorné halotti értesítője, 1938. július 17.

Szakács Sándor és Szalacsi Rozália leszármazottai

A kapcsolódás a főtáblához, tehát Szakács Jánoshoz, aki 1618-ban nemességet szerzett, az adatok hiányában nem volt megállapítható.

A1. Szakács Sándor. (*Fellak, 1834.-†Fellak, 1876. március 16. A halál oka tüdőlob. Temette március 18-án Fellakon Balog András.) Θ Szalacsi Rozália (*1838.-†Fellak, 1880. március 15. A halál oka vízkórság.)

B1. Albert. (*Fellak, 1860. február 11.-†Fellak, 1890. április 17.) Keresztszülők: Szakács János és Szakács Jánosnő (Bocskor Katalin) birtokosok. Keresztelő lelkész: Balog András, Bába: Tomsa Mária.

B2. Lajos. (*Fellak, 1862. augusztus 21.-†Fellak, 1889. február 7.) Keresztszülők: Szakács János és Szakács Jánosnő (Bocskor Katalin) Bocskor Katalin birtokosok. Keresztelő lelkész: Balog András, Bába: Tomsa Mária. Bíró volt.

B3. István. (*Fellak, 1865. december 26.-†Fellak, 1945. január 22.) Keresztszülők: Szakács János és neje Bocskor Katalin birtokosok. Keresztelő lelkész: Balog András, Bába: Tomsa Mária. 1. Θ N. N. 2. Θ Székely Kriska (*Magyarbréte, 1890.-) Felak, 1944. április

23. Szakács Sándor özvegy. Esküvői tanúk: Székely István és Székely György. Eskető lelkész: Mágner Sándor. Temette Mágner Sándor Fellakon.

B4. János. (*Fellak, 1868. február 21.-) Keresztszülők: Szakács János és Bocskor Katalin birtokosok. Keresztelő lelkész: Balog András, Bába: Tomsa Mária.

Szakács Károly és Makkai Borbála leszármazottai (Fellak)

A kapcsolódás a főtáblához, tehát Szakács Jánoshoz, aki 1618-ban nemességet szerzett, az adatok hiányában nem volt megállapítható.

A1. Szakács Károly.[24] Θ Makkai Borbála. (*1833-†Fellak, 1917. február 24.) helvét hitű: evangélikus birtokos.

B1. Vilma I. (*Fellak, 1860. június 10.-†Fellak, 1860. június 19.) Laknak: Fellak. Keresztszülők: Dominch János és Boller Regina haszonbérlő.

B2. Domokos. (*Fellak, 1862. február 10.-†Dézs, 1886. december 12.) Θ Fogarasi Mária (*Bacza, 1865-), Retteg. 1886. november 17. A szülők laknak: Fellak. Keresztszülők: Dominch János és Boller Regina haszonbérlő. - A rettegi esketési anyakönyvekből megtudhattuk, hogy Fellakon született, az esküvő idején 24 éves, és 1886. november 17-én volt az esküvője Rettegen. A Baczában született, római katolikus vallású 21 éves Fogarasi Máriát vette feleségül. Egy hónappal az esküvője után vízbefúlt és csak tavasszal tudták eltemetni, amikor már kiengedett a fagy, és megtalálták a holttestét. A vonatkozó bejegyzés a deési halotti anyakönyvben található.[25]

B3. Vilma II. (*Fellak, 1869. október 8.-†Fellak, 1933. október 29. A halál oka vesebaj) Laknak: Fellak. Keresztszülők: Szakács János és Bocskor Katalin, birtokos. 1. Θ Szakács Lajos. (†1888. k.) 2. Θ Fágamos János (*1864.-) Fellak, 1889. december 9. Fellak. 1889. december 9-én házasságot kötött: Fágamos János 25 éves nőtlen római katholikus földmives, lakik Fellak és özvegy Szakács Lajosné, Szakács Vilma 19 éves református, lakik Fellak, helv. hitvallásúak. Esküvői tanuk: Makkai György és Gorzsa Jákob birtokos. Szakács Vilma elvált Fágamos Jánostól. 3. Θ Molnár Pál lakik Málomban (*Almásmálom, 1869.-†Fellak, 1933. november 19.) Fellak, 1899. augusztus 8. Esküvői tanúk: Bálint István és Máté György. Szakács Vilmát 1933. október 31-én temette Fellakon Gáspár János ref. lelkész.

C1. Rozália. (*Fellak, 1887. december 18.-) Szakács Lajos és Szakács Vilma ev. ref birtokos leánya. Θ Racskó Pál (*1883.-) Fellak, 1909. május 31. Esküvői tanúk: Sipos Gyula és Horváth József.

---

[24] Szakács Károlyt a családfán elhelyezni nem tudtuk.

[25] Az elhunyt neve: Szakács Domokos csizmadia (református vallású), születési helye: Szász Fellak, lakás: Retteg, Deés II. u. 23. (házas), 24 éves, a halál ideje: Deés, 1886. december 12. A temetés: 1887. március 7. A halál oka: vízbefúlás.

D1. Racskó Irén. (*Fellak, 1910. február 9.-) Keresztszülők: Sipos Gyula és neje Szakács Kati.
D2. Racskó Rozália. (*Fellak, 1912. március 9.-) Keresztszülők: Sipos Gyula és neje Szakács Kati.

Szakirodalmi források

A Szakács család címeres levele

Az eredetileg 1618. november 3.-án, Kolozsvárt, Bethlen Gábor erdélyi fejedelem által Szakács Jánosnak adományozott címeres levél másolatát egy 1985-ös kiállítás[26] egyik tárlójában láthattuk.

A kiállítás dokumentációjában olvasható a címer leírása is: álló, csücskös talpú tárcsapajzs kék mezejében vörös ruhás, fehérkötényes szakács (férfi), előtte álló kecskelábú asztal, melyen a jobb kezében lévő késsel, a baljával tartott harcsát felhasítani készül. Sisak: balra fordult csősisak koronával. Takaró: kék-arany, kék-arany-zöld. Szakács János *Pécsi (Péchi, Péchy) Simon* ajánlására és közbenjárására kapta a nemességet és a címert adományozó oklevelet. Érdemeiről nem szól az oklevél, neve és a címerkép összecsengése azonban arra utal, hogy a pártfogója konyhájának lehetett kiemelkedő mestere. Péchi Simon[27] (*1570. k.-†1643.) az Erdélyi Fejedelemség kancellárja volt 1613-1621 között. [28]

---

[26] Levéltári Közlemények, 56. (1985) 2. Krónika. Nyulászíné, Straub Éva: Foglalkozások és eszközeik címeres levelekben: a MOL kiállítása, 1985. szeptember 10-től: katalógus. 5. tárló. A Szakács család címeres levele. 290.

[27] Pálmay József: Udvarhely vármegye nemes családjai. Péchi (szenterzsébeti) Péchi Simon 1614-ben már primorként lustrált. Id. mű, 187-188.

[28] A címerrel kapcsolatban további szakirodalom:

- Siebmacher's Wappenbuch [elektronikus dokumentum] = Nagy címeres könyv. Szerk. Nagy Iván [et al.] Dátum: 2002 Megjelenés: Budapest: Arcanum Adatbázis Kft. 221.
- Szakács (Zakacz) I . (Taf. 159). Adels-und Wappenbrief v. Gabriel Bethlen d. d. Kolosvár 3 Nov. 1616 für Johann Zakács, Koch des Simon Péchi de Szent Erzsébet. (R. A. Budapest.- Gyfv. L. R. X).
- Illésy János: MOL családtörténeti cédulagyűjteménye. Szakács de Szenterzsébet János. Kiadó: Bethlen Gábor - Kolozsvár, 1618.11.03 - birtokadomány; magszakadás. Honos: Udvarhelyszék - 1632.07.12 Levéltári jelzet: Y 1. - A Magyar Országos Levéltár Levéltára - Általános iratok - 2941/1941. OL szám. F 139

A Szakács (szenterzsébeti) család címerei. A színes verzió a Pálmay József féle adattárból való, ezt 2013-ban Sipos III. Béla fotózta le. A fenti két címer forrása: Siebmacher's Wappenbuch. Der Adel von Ungarn. (Magyarországi családok) Szakács (Zakacz).

Több más esetben is előfordult, hogy nem a harcokban szerzett érdemekért adtak a fejedelmek nemesi oklevelet, hanem a kitüntetett, mint szakács nyerte el fejedelme kegyét. Az udvari szakácsoknak adományozott címeres levél más esetben is előfordult, bár ez nem járt a Szakács név felvételével.[29] Néhány példa:

- Zsigmond király szakácsának, Eresztvényi Ferencnek adományozott címeres levelet 1414-ben.[30] Eresztvényi eredeti neve Szakácsi volt, Szakácsi a Balaton közelében lévő község. A címer babérlombbal díszített nyárs, melyen egy átszúrt csuka látható.
- Báthory István szakácsának, Krasznai Für Jánosnak 1579. június 10-én címeres nemeslevelet adományozott.[31]
-Vármezei Pethő György fejedelmi szakács címeres levelét Bocskay István 1606. november 23.-án adta át Kassán familiarisának, az említett Pethő Györgynek és a testvérének, Jánosnak. Pethő címerében szakácsi művészetének jelképe a két fogoly (alighanem jól értett a vad elkészítéséhez) és a konyhakés, a culter cisorius.
- 1580. május 5-én Gyulafehérvárott, Báthory Kristóf erdélyi fejedelem Szalay Pálnak, a fejedelem Keresztszeghy Csáky Dénes nevű udvarmestere szakácsának és nejének, Izlay Annának

- Cista diplomatica - I jelzetű productionalisok - 7. B - N°. 63. B 2 - Erdélyi Kancelláriai Levéltár - Acta generalia - 1795 - N°. 1131. B 2 - Erdélyi Kancelláriai Levéltár - Acta generalia - 1776 - N°. 1527. Sorszám: sz464

[29] Turul. 1910-4. Vegyes. Heraldikai apróságok. 2. Bocskay szakácsának czimeres levele. 178. Arcanum. IV. Családtörténet. DVD.

[30] Turul. 1895-3. Schönherr Gyula: Az Eresztvényi család címeres levele 1414. évből. 113. Arcanum. IV. Családtörténet. DVD. Áldásy Antal: A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának címerjegyzéke. II. Címereslevelek. 2. kötet. Budapest. 1923. I. Magyarországi címereslevelek. 10. 28.

[31] Lehoczky Tivadar: Báthory István szakácsának czímere. Turul 1887. 200.

nemességet és címert adományoz, és Székelyvásárhelyen fekvő házát nemesi birtoknak nyilvánítja.[32]

A Szakáts (Szenterzsébeti) családfa ismertetése megtalálható a „Nemesi évkönyv 1927-28. 5-6. évf. kötetében is. A nemesi cím adományozásával kapcsolatban itt a következő új információkat találtuk: Bethlen Gábor erdélyi fejedelem *Szakacz Jánosnak* 1618. november 3-án nem csak címeres levelet adományoz, hanem *„a Szent Erzsébeten lévő házát is felszabadítja, ezen nemeslevél 1632. jul. 12-én Udvarhely m. hirdettetett ki. 1732. máj. 10. és 1783. márc. 28. a család nemessége a legfelsőbb helyen igazoltatott, melynek alapján 1793. márc. 14-én Szakács János dévai lakós[33] Udvarhely megyétől nemesi bizonyságlevelet kap s ennek alapján 1793. április 23-án Hunyad vármegye nemesei közé felvették. 1825. febr. 15-én Szakács Sándor fiai Udvarhelym. nyert ns. biz., ugyanezen évben Zarándvármegyében hirdettetett ki. (Csal. lt.) A m. kir. büm. 47626/921. szám alatt Szakáts Pál Zoltán és István Jenő nemességét a Szenterzsébeti előnevét igazolta. …A nemesi levél Szakáts Péter birtokában, Bikafalva. Vallás református*."

Az eredeti oklevél 1900-ban Szakáts Péter birtokában volt Marosvásárhelyen.

A Pálmay-gyűjteménynek a Szakács családdal kapcsolatos forrásanyaga

A Pálmay-gyűjtemény és Pálmay József: Udvarhely vármegye nemes családjai c. műve[34] alapján, a Szakáts (szenterzsébeti) család ősrégi eredeti székely család[35], amelynek egyik őse az 1600-as évek második évtizedében telepedett meg Szenterzsébet községben. A lustrák alapján ez 1615 és 1626 között történt meg, de bizonyosan 1618-ban, amikor Szakács János nemességet szerzett, hiszen ekkor már háza volt Szenterzsébeten. A község a régi Udvarhelyszék területén volt, a későbbi közigazgatási beosztás szerint az Udvarhely megyei, Székely-kereszturi járásba került.[36]

Egyedül ettől a Szakács Jánostól származott le a ma már oly nagy kiterjedésű Szakáts család, amelynél Udvarhely megyében csak a vargyasi Máthé család kiterjedtebb. A család egyik ágának őse az 1730 körül élt Boldizsár, akinek Boldizsár, Sándor és Mihály nevű fiaiban három ágra szakadt

---

[32] Áldásy Antal: A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának címerjegyzéke. II. Címereslevelek. 2. kötet. Budapest. 1923. I. Magyarországi címereslevelek. 322. 204-205.

[33] Szakács János I. földbirtokos. (*Székelyudvarhely, 1766. január 20.-) Lakik Déva, Brád. Θ Magyary Terézia.

[34] A legrészletesebb Szakács családfa levezetés Pálmay József két munkájában található, az adatokat Szakács Péter adta le. 1. Pálmay József: Udvarhely vármegye nemes családjai. Székelyudvarhely. 1906. 223-225. és 2. Pálmay adattár 1910. (1910. P 836 [1559.–1913.]) Szakáts (szenterzsébeti) család. MNL OL. Ezt egészítette ki a Nemesi évkönyv. Szerkesztette királydaróczi Daróczy Zoltán. 1927-28. Budapest. May Nyomda RT. A Nemesi évkönyv számos új adatot tartalmaz, de nem tér el a Pálmay József féle két forrásanyagtól.

[35] Pálmay adattár 1910. Szakáts (szenterzsébeti) család. MNL OL. Id. mű. A Szenterzsébeti Szakáts család krónikája. Ez tartalmazza a nemességet Szakáts János leszármazottait a szerző (Sipos III. Béla) édesanyjáig, Szakács Dóráig.

[36] Székelykeresztur Segesvár közelében lévő község.

a Szakáts család.[37] A család egyik ága még 1761-ben telepedett le Székelyudvarhelyt, amikor zsef, Sándor fia jött ide.

Mint a korábbiakban már írtuk, a székelyudvarhelyi anyakönyvek alapján tudható, hogy már 1761 előtt éltek Szakácsok Székelyudvarhelyen. Bizonyíték rá **Szakács Sándor** és **Kolosvári Mária** (egyeneságú őseink) esketési bejegyzése. Valószínű, hogy míg Szakács Sándor a házassága révén került Szenterzsébetről Székelyudvarhelyre, Kolosvári Mária már ott is született. Erre utal több más Kolosvári nevű személy bejegyzése a székelyudvarhelyi anyakönyvben:

A1. Kolosvári András. 1. θ Nagy Júlia Petekről[38] (-†1759. április 30.) Székelyudvarhely, 1758. július 5. 2. θ Hodjni Sára, Bágyból.[39] (-†Székelyudvarhely, 1806. augusztus 3.) Székelyudvarhely, 1760. február 12. Első gyermeke Nagy Júliától, aki János fiával a szülés után meghalt, a többi gyermeke Hodjni Sárától.

B1. Kolosvári János. (*Székelyudvarhely, 1759. április 20.-†Székelyudvarhely, 1759. május 1.)

B2. Kolosvári István. (*Székelyudvarhely, 1760. november 13.-)

B3. Kolosvári Ferenc. (*Székelyudvarhely, 1762. október 19.-)

B4. Kolosvári Julianna. (*Székelyudvarhely, 1764. április 6.-)

B5. Kolosvári Miklós. (*Székelyudvarhely, 1769. július 13.-)

B6. Kolosvári Éva. (*Székelyudvarhely, 1773 június 22.-)

B7. Kolosvári Klára. (*Székelyudvarhely, 1777. augusztus 20.-†Székelyudvarhely, 1782. május 9.)

Kolosvári András feltehetően Kolosvári Mária testvére vagy unokatestvére volt.

- Butsi Sámuel 1. θ Kolosvári Sára. Székelyudvarhely, 1751. október 6. 2. θ Asztalos János. Székelyudvarhely, 1761. január 12. (1761. január 12-én Asztalos János nevű ifjú legény feleségül vette Kolosvári Sára nevű özvegy asszonyt, Butsi Sámuelnét.)
- Nagy Ádám θ Kolosvári Kata. Székelyudvarhely, 1764. december 30.
- Kolosvári Mihályné, öreg, (-†Székelyudvarhely, 1780. május 16.)
- Kolosvári asszony, Deáki Sára. (-†Székelyudvarhely, 1779. június 11.)
- Kolosvári Mihályné. (-†Székelyudvarhely, 1789. július 23.)

Pálmay József szerint a Szenterzsébeten született Szakács Sándor - aki az erdélyi országgyűlésen követ volt 1792-ben és 1794-ben - 1759-től már biztosan Székelyudvarhelyen élt. Az ő ivadékai a leszármazási táblán láthatók, ma is élnek Székelyudvarhelyt.

---

[37] Kempelen Béla: Magyar nemes családok. Budapest. Grill Károly Könyvkiadó vállalata, 1911-1932. Elektronikus dokumentum. Arcanum IV. Családtörténet. X. Szakács (szenterzsébeti). 52. Valamint Kempelen Béla: X. kötet. Id. mű, 52. Pálmay József: Udvarhely vármegye nemes családjai. Szakáts (szenterzsébeti) család. Id. mű, 223-225

[38] Petek falu Romániában Hargita megyében. A Székelyföld egyik peremfaluja.

[39] Bágy falu Romániában, Hargita megyében. Közigazgatásilag Homoródszentmártonhoz tartozik.

Ugyanitt él egy másik ága is a családnak, ez pedig Györgytől származott le, akit Sándor - a követ - egy contractusban (szerződésben) távolabb való atyafiának mond, és utóbbinak adja el jószágait. Emiatt később József és Boldizsár gyermekei a szerződést meg is támadják.[40]

Egy harmadik ága a családnak az 1800-as évek elején költözött Bethfalvára, ezen ágból ma ott Szakáts Áron, Szakáts Sándor alsó, Szakáts Lajos és mindezek gyermekei, továbbá Szakáts Gergely és Sándor felső utódai élnek. Bethfalváról származott később Székelyudvarhelyre Szakáts Mózes, a Mózes fia, aki mint református kollégiumi tanár halt meg Székelyudvarhelyt, az ő ivadéka Szakáts Zoltán szolgabíró és Szakáts Ilona férjezett Lukácsffy Istvánné képezik Székelyudvarhelyt a harmadik ágat.

Szenterzsébeten van ma is a fő fészek: itt mintegy 40 ház a Szakáts család tulajdona, akik mindannyian jogosultak a "szenterzsébeti" előnév használatára. 1761-ben Marosvásárhelyre is költözött egy ág, mégpedig László fia, Simon, majd az 1800-as évek végén költözött ide Péter, aki a kereskedelmi és iparkamara titkára volt.

Székely-Keresztúrt laknak János ivadékai. Sándor fia, ifj. Sándor utódai Doboka megyében laktak, Fellak községben szereztek birtokot.

A Szakács család tagjai Magyarországon Budapesten, Dabason, Győrben, Kecskeméten, Pécsett és Szegeden is megtalálhatóak voltak. Szakáts Péter (*1851) a következőket írta: *„Sok jeles ember került ki eme nagy nemzettségből, akik mint követek, ügyvédek, tanárok, tanítók s előkelő tisztviselők elismerést és megbecsülést szereztek maguknak s famíliájuknak. Művészek, jeles iparosok és kereskedők is származtak a népes nemzettségből. Legnagyobb részük azonban megmaradt a gazdálkodás mellett, akik főképp eredeti helyükön Székelyszent- erzsébeten, s azon kívül Betfalván és Bikafalván folytatják e nemes foglalkozást, a nehézzé vált viszonyok mellett nagy küzdelemmel, de szívós kitartással…Az eredeti nemeslevél és több családi irat e sorok írójának birtokában van”.*[41]

1848 után sok olyan Szakács családtag élt Szenterzsébeten, akik földmívesek, illetve zsellérek voltak. Volt tehát a Szakács családnak egy elszegényedet ága is. Erdélyben a szenterzsébeti Szakács családon kívül megtalálhatók pl. a kalotaszegi, a krasznai,[42] a hederfai, a csíkszentlékeki, a

[40] A székelyudvarhelyi anyakönyvek ezt a megállapítást igazolják, ugyanis Szakács Boldizsár I. fiai közül Szakács Sándor, aki követ volt 1792-ben és 1794-ben, és Szakács Mihály I. települtek először Székelyudvarhelyre, Szakács Boldizsár II. és Szakács József I. leszármazottjai maradtak Szenterzsébeten.

[41] Pálmay adattár 1910. Szakáts (szenterzsébeti) család. MNL OL. Id. mű.

[42] Ld.: Petri Mór: Szilágy vármegye monográfiája 6. kötet. Birtokosok és családok története. L-Z. 1904. 462.-463.

kaáli, varsolci[43], zilahi stb. Szakács családok is, de ezek kisebb létszámúak. A Szatmár megyei létre utal ez az adat: *„Szakáts Mihály és neje Fejér Erzsébet, valamint gyermekei Lipót királytól 1690. június 14-én Bécsben kelt nemeslevelet nyernek. A nemeslevél 1703. december 5-én Szatmár megyében kihirdettetett. Szakáts György nagykállói lakos nemesi productiója. Fasc. 3. actor. nro. 200. nemesi ügy alatt."*[44]

Pálmay József adatait a következőkkel egészítjük ki:

A Szakács család tagjai közül Szakács Imre (*Oroszfája[45], 1873-†Pécs, 1932. június 22.) református pap – akit a családfán nem tudtunk elhelyezni – elkerült Pécsre, ezt igazolja az alábbi halálhír[46]: *„Pécsről jelentik, hogy ott rövid szenvedés után meghalt szenterzsébeti Szakács Imre mórágyi református lelkész, 1930-tól a tolnai egyházmegye esperese[47], ötvenkilenc éves korában. Özvegyén Balassa Rózsikán kívül két leánya és egy fia gyászolja. Az elhunyt a kolozsmegyei Oroszfáján született és a teológiát Nagyenyeden, Marburgban, Berliniben és Budapesten végezte. Berlinben két évet töltött és teológiai tanulmányai mellett az ottani irodalmi társaságokban sikerrel ismertette a magyar irodalom gyöngyeit. Szakács Imre 1901-ben mint a marosvásárhelyi 22. honvéd gyalogezredbeli póttartalékos, a dunántúli evangélikus református egyházkerülethez tartozó Sár-Egres (Fejér megye) községben lelkész. Mórágyra — Magyarország három német református eklézsiájának egyikébe — 1902-ben került lelkésznek, míg esperesnek 1929. szeptember 2-án választották meg. Az elhunyt esperes temetése ma, pénteken volt Pécsett, s a szertartás után, a dunamelléki egyházkerület nevében B. Pap István budapesti teológiai tanár, a tolnai egyházmegye részéről a megboldogult esperes elnöktársa, Benedek Sándor egyházmegyei gondnok, a közigazgatási bíróság másodelnöke búcsúztatták."*

Szenterzsébethi SZAKÁCS IMRE

mórágyi ref. lelkész és a tolnai ref. egyházmegye esperese

[43] https://hu.wikipedia.org/wiki/Varsolc (Letöltés dátuma 2016. március 3.)

[44] Bilkei Gorzó Bertalan. Szatmár Vármegye nemes családjai. Nagykároly. Gál Samu könyvkereskedő kiadása. 1910. 114.

[45] Oroszfája Erdélyben Besztercétől délre, Komlód és Nagynyulas között fekvő település.

[46] Budapesti Hírlap. 1932. június 25. 5.

[47] Pesti Napló, 1930-09-12/206. szám. 8.

Szakács Imre halotti értesítője. 1932

„Özvegy Szenterzsébeti Szakács Imréné, szül. Vargha Ilona úgy gyermekei: Imre, Olga, Ilona tudatják, hogy Nagytiszteletű Szenterzsébethi Szakács Imre mórágyi ref. lelkész és a tolnai ref. egyházmegye esperese 1932. június 22-én életének 61-ik évében, rövid szenvedés után elhunyt. Gyászolják: özvegy Vargha Lászlóné szül. Heiser Ilona anyósa, Szenterzsébethi Szakács Imréné, szül. Szalay Ilona menye, Szenterzsébethi Szakács Julia, özv. Pataky Endréné és Szenterzsébethi Szakács Lajos testvérei, valamint gyermekeik: Endre, Margit, Erzsébet, Margit, Imre, József, Mariska és György. Szenterzsébethi Szakács Lajosné sógórnője és sógorai.

Szakács Imre esperes és mórágyi református lelkész (1871-1932), ifj. Szakács Imre főmérnök (1901-1957), ifj. Szakács Imréné szül. Szalay Ilona (†1989)”

Szakács Imre sírja a Pécsi Központi Temetőben

Oroszfája református anyakönyvei csak az 1800-1845 közötti időszakról maradtak fenn. Eszerint 1838. május 6-án esketési tanú Szakáts György. Szakáts György felesége Dénes Polixéna, Szakáts Rozália leányuk született 1834. november 21-én. Az adatok hiánya miatt nem volt tisztázható, hogy ki volt Szakács Imre lelkész apja és anyja. Lehetséges, hogy Szakáts György Szakács Imre nagyapja volt.

A szenterzsébeti Szakács család tagjai a székelyudvarhelyi Református Kollégium[48] növendékei között 1750-től

Református kollégium tanulói[49]:

- 1750 Daniel Szakáts (Szakács Dániel) eodem die et anno (ugyanazon a napon és évben)

[48] A Székelyudvarhelyi Református Kollégium történetéről ld.: Református Kollégium, Székelyudvarhely.

[49] Székelyudvarhely református és katolikus diáksága 1670-1871. Fontes rerum scholasticarum. VIII. Szerkeszti Font Zsuzsa. Szeged. Készült a Szegedi Tudományegyetem Régi magyar irodalmi tanszékén. Sajtó alá rendezte Máté Ágnes. OM. támogatással. 2005. A tanulmány 5450 diákot sorol fel. Dőlt betűvel jelöltük azokat, akik biztosan a szenterzsébeti Szakács család tagjai voltak.

- 1783 Alexius Szakáts (Szakács Elek) de Szent Erzsébeth
- 1789. június 30. Michael Szakáts (*Szakács Mihály*) de Udvarhely.
- 1791 Gregorius Szakáts (*Szakács György*) de Sz. Ersébet.
- 1793. június 29. Balt(hasar) Szakáts (*Szakács Boldizsár*) de Sz. Ersébet nobilis.
- 1808. Josephus Szakáts (*Szakács József*) Sz. Udvarhely nobilis, politicus. (nemes, államtudományi illetve közéleti)
- 1826. július 6. Jos[ephus] Szakáts (*Szakács József*) politicus.
- 1834. július 2. Johannes Szakáts (Szakács János) eccl. (ecclesia, ecclesiasticus).
- 1843. június 30. Szakáts Karoly (Szakács Károly) külső.
- 1844. június 29. Szakáts Móses (Szakács Mózes) egyh.
- 1844. június 29.[50] Szakáts Sandor (Szakács Sándor) egyh.
.- 1867. június 26. Szakács István.
- 1870. június 28. Szakács Péter.
- 1841. június. A theologusok gradussára nézve veteranus theologusok. (A teológusok fokozatához képest régen tanuló teológusok.) Szakáts János (Szakács János)
- 1843. június. A philosophusokra nézve első évesek. Szakáts Karol (Szakács Károly).
- 1845. június. A bölcsészekre nézve végző böltsészek. Szakáts Karol (Szakács Károly).
- 1845. június. Kezdő böltsészek. Szakáts Mózes (Szakács Mózes)
- 1845. június. Kezdő böltsészek. Szakáts Sándor (Szakács Sándor)
- 1846. június. A jogászokra nézve másod évesek. Szakáts Karol (Szakács Károly).
- 1846. június. Bölcsészekre nézve másod évesek. Szakáts Mozes (Szakács Mózes)
- 1846. június. Bölcsészekre nézve másod évesek. Szakáts Sándor (Szakács Sándor)
- 1847. június. Első évesek. Szakács Sándor
- 1848. február. A jogászokra nézve végzők Szakács Mózes.
- 1867. június 26. 10 évi hosszas szünet után a következő ifjak subscribáltak (beiratkoztak) régió törvényeink szerint: Szakács István

Itt jegyezzük meg, hogy a Katolikus Gimnázium *Rhetores* (szónoklat) tanárai között szerepel 1741-ben: Franciscus Szakács (Szakács Ferenc).

A Bogdán és Szakács család tagjai, akik a XVIII. és XIX. században Szolnok-Doboka vármegyében éltek

Kempelen Béla[51] idézett könyvében a Bogdán családról ez szerepel: *Bogdán (kovásznai) család. Czímerpecsétjét 1771. és 1781-ből l. a gr. Teleki-lt.-ban Marosvásárhelyt.*

---

[50] Szakács Mózest megtaláltuk a családfán. Szakács Mózes II. (*Bethfalva, (Udvarhelym.) 1828. november 21.- †Székelyudvarhely, 1894. október 13.). Református kollégiumi tanár Székelyudvarhelyen, birtokos.

[51] Kempelen Béla: Magyar nemes családok. 2. kötet. Bogdán (kovásznai) Id. mű. 293.

Pálmay Józsefnek a Háromszék nemes családjait taglaló könyvében[52] már bővebb ismertetést találunk: *Bogdán (kovásznai) család. 1602-ben még mint szabad székelyek fordulnak elő; az írt időben Kovásznáról Bogdán Antal esküszik fel Básta generális rendeletére Rudolf király hűségére. Ugyanezen Antal 1614-ben már mint lovas székely (primipilus) fordul elő. 1635-ben a Rákóczy György-féle összeírásban Bogdán Antal fia Gergely, (1670. február 25-én Apafi Mihálytól nyert címeres nemeslevelet. Bogdán Gergelynek 8 fia és 1 leánya volt, s ezektől származik le a mai Bogdán familia.[53]) Bogdán Mihály, Bogdán György és Bogdán Ferencz vannak felvéve. A család 1650-ben „kovásznai" előnévvel nyert nemes levelet. Ide tartoznak az újabb nemzedékből: Bogdán József ev. ref. lelkész, Bogdán Imre birtokos Kézdimartonfalván, Bogdán Gyula és József birtokosok Kovásznán.*

A Bogdán, Bogdány család tagjai régebben élhettek Felső-Töökön, mint a Szakács család tagjai. Szakács István valószínűleg ezért telepedett le itt, jóllehet Bogdán Máriával kezdetben (1840 és 1852 között) másutt éltek.

Tők (Felső-).[54]

- 1770-ben összeírt birtokosai: Kovásznai Bogdány József
- 1773-ban Kovásznai Bogdán Miklós fiának Józsefnek fia Dénes … az itteni egykori Nyiresi-részt bitorolja).
- 1801-ben birtokosai: …Bogdány Mihálynak 1, Bogdány Józsefnek 1, ifj. Bogdány Józsefnek 1 telke volt.
- 1809-ben birtokosai: Bogdán Mihálynak 2 telke volt.
- 1820-ban birtokosai: Bogdány Mihályné és József.
- 1837-ben Bogdán…nemes családok birják. Dés környékén több falúban éltek Bogdánok illetve Bogdányok.

Magyar-Köblösön[55]

- 1770-ben összeírt birtokosai: Kovásznai Bogdány József
- 1801-ben birtokosai: …Bogdány Károlynak 6 telke van
- 1809-ben birtokosai:…Bogdány Károlynak 5 telke van.

Csicsó-Ujfaluban[56]

- 1745-ben egy telkes nemesek a…Bogdán családbeliek.
- 1757-ben ide való egy telkes nemesek a…Bogdán család.

Magyar Derzsen[57]

---

[52] Pálmay József: Háromszék vármegye nemes családjai. I. kötet. Bogdán (kovásznai) Id. mű. 88.

[53] Pálmay adattár. 1910. Bogdán (kovásznai) MNL OL Id. mű.

[54] Kádár József [1900]: Szolnok-Dobokavár megye Monographiája. Tők (Felső-).

[55] Kádár József [1900]: Szolnok-Dobokavár megye Monographiája. Köblös (Magyar-) Deéstől 33,4 kilométernyire a szamosújvári járásban található.

[56] Kádár József [1900]: Szolnok-Dobokavár megye Monographiája. Csicsó-Ujfalu. Lábfalvától északnyugati irányban emelkedő oldalon, Deéstől 17.2 kilométerre a deési járásban fekszik.

- 1782-ben Bogdán József egyik birtokos, neje Babos Erzse jogán.

- 1801-ben birtokosai: …Bogdány Károlynak ½…

- 1809-ben birtokosai: …Bogdány Károlynak 6/12 telke van.

A marosujvári táborban jelen volt dobokamegyei főuraknak, nemeseknek kimutatása 1661. június 27-én:

- Retteg. Kovásznai Bogdány János.[58]

A fellaki anyakönyvek ismertetésénél már jeleztük, hogy ezek csak 1860-tól lelhetők fel a Besztercei Levéltárban, így tehát a korábbi időszakról adatokat csak a szakirodalomból nyerhettünk.

Szász-Fellak.[59] A Szenterzsébeti Szakácsok 1827-ben még nem szerepeltek a nemesi névsorban, feltehetően csak 1828-1837 körül településhettek le Fellakon.

- 1837-ben birtokosai: Barcsa, Beteg, Felszegi, ***Szakács***, Becsky nemesek.

- 1866-ban az itt összeírt 112 füst közül 23 nemesi füst volt. Nemesi jogú birtokosai voltak: Szakács János, Szakács Sándor és **Szakács Károly**.

- 1898-ban birtokosai Szakács Károly örökösei, 221 kh., részben örökség, nagyobb részben vétel.

- 1900. Jelenlegi lakosai legnagyobb részben oláhok, Gergely, Varga, Szakács, Boncz, Székely, Mózsi magyar családokkal…Foglalkozásuk földmivelés.

Dés környékén, Szolnok-Doboka vármegyében is több helyen laktak Szakácsok.

- Devecser (Kis-) 1863-ban …özv. Szakács Dávidné, úrbéri kárpótlást kaptak.[60]

- Devecser (Nagy-) 1866-ban az itt összeírt 95 füst közül 25 nemesi füst volt. Nemesi jogú birtokosok voltak:…Szakács János.[61]

A Szakács-családfa Szakács Sándor (*1735. k.) idősebbtől

A Pálmay József Adattárában található[62], Szakács Péter közlésén (*1851) alapuló Szakács családfa az egyetlen olyan szakirodalmi forrás, amelyik a Szakács családfát Szakács Jánostól Szakács Károlyig ismerteti, továbbá pontos, anyakönyvileg igazolt adatokat közöl Szakács Károly gyermekeiről és unokáiról. Pálmay József saját könyvében[63] csak id. Szakács Sándort és ifj. Szakács Sándort, va-

---

[57] Kádár József [1900]: Szolnok-Doboka vármegye Monographiája. Derzse (Magyar-). Fekszik Deéstől 45.9 kilométerre, a szamosújvári járásban.

[58] Kádár József [1900]: Szolnok-Doboka vármegye Monographiája. A nemesek összeírása.

[59] Kádár József [1900]: Szolnok-Doboka vármegye Monographiája. Fellak (Szász).

[60] Kádár József [1900]: Szolnok-Doboka vármegye Monographiája. Devecser (Kis-) Deéstől 30 kilométerre, a kékesi járásban fekszik.

[61] Kádár József [1900]: Szolnok-Doboka vármegye Monographiája. Devecser (Nagy-) Deéstől 27.3 kilométerre a kékesi járásban.

[62] Szenterzsébeti Szakáts család krónikája. Pálmay József adattára. 1910. MNL OL.

[63] Pálmay József: Udvarhely vármegye nemes családjai. Szakáts (szenterzsébeti) család. Első tábla. Id. mű 224.

lamint a testvéreit, Mihályt, Jánost, Józsefet és Ferencet említi, ifj. Szakács Sándor leszármazottai már nem szerepelnek a családfán.

Az alábbiakban közlendő leszármazási táblázat adataival kapcsolatban néhány kiegészítő megjegyzést kell tennünk:

A sírfelirat, a házassági és a halotti anyakönyv alapján ***Szakács Károly*** 1847-ben született, származási helye Felső-Töök. Halála a fellaki anyakönyv szerint 1889. november 21-én következett be. Szülei **Szakács István** és **Bogdán (kovásznai) Rozália**.

A felső-töőki anyakönyvek alapján a felesége utóneve nem Rozália, hanem Mária. Ugyanitt a férj születési évét is a fellaki anyakönyvtől eltérően adják meg. A székelyudvarhelyi anyakönyvekben pedig ez szerepel: „*1812. november 6-án kereszteltem Szakács Sándornak és Böltskévi Annának Szakács Mózest. Meghalt, mint csecsemő.”* Ha ugyanezen Szakács Sándornak a fia volt Szakács István, akkor tehát ő csak 1811-ben vagy 1813-ban születhetett. A székelyudvarhelyi anyakönyvekben azonban erről feljegyzést nem találtunk. Halálozási bejegyzésére hagyatkozhatunk: „*Szakács István meghalt 1868. március 26-án, 56 éves volt”*, tehát 1812 körül született.

Pálmay József szerint Szakács István szülei: *Szakács Péter* (1790-1859) és *Benedek (kisbaczoni) Róza*[64]. Szakács Péter szülei pedig *ifj. Szakács Sándor* és *Ugron (ábrahámfalvi) Borbála*.[65] A rendelkezésünkre álló forrásanyagok alapján azonban ezek **téves adatok**. Szakács Péter nem található sem a szenterzsébeti (1768-1908), sem a székelyudvarhelyi (1742-1918), sem pedig a felső-töőki (1783-1914) anyakönyvekben. Az anyakönyvi adatok szerint ifj. Szakács Sándor 1774-ben született, 1795-ben vette feleségül *Böltskévi Annát*, így tehát nem lehetett az apja Szakács Péternek. A családfában az anyakönyvi adatokat tüntetjük fel. A székelyudvarhelyi halotti anyakönyvben nem találtunk feljegyzést ifj. Szakács Sándorról, lehetséges, hogy elköltözött 1819-ben, felesége halálát követően más településre költözött.

Ifj. Szakács Sándor apja *id. Szakács Sándor*. *Szakács István* születési adatait nem találtuk meg, így csak feltételezzük, hogy apja ifj. Szakács Sándor. A kettejük közötti kapcsolatot azonban anyakönyvi forrásokkal nem tudtuk bizonyítani.

Szakács Istvántól kezdődően viszont a családfa már megbízható anyakönyvi adatokkal támogatott, a családalapító Szakács Jánostól (1618-ban címeres levelet kapott) ifj. Szakács Sándorig a családfa megbízható forrásokból származik.

---

[64] Benedek (kisbaczoni) Rózára vonatkozóan nem találtunk adatot a szakirodalomban. Ld.: Pálmay József: Udvarhely vármegye nemes családjai. Id. mű. Benedek (kisbaczoni) 8 darab tábla. 28-33. Kempelen Béla: Magyar nemes családok. Id. mű. Benedek (kisbaczoni) székely család. 8 darab tábla. II. kötet. 73-76.

[65] Ugron (ábrahámfalvi) Borbálára vonatkozóan nem találtuk adatot az Ugron családra vonatkozó széleskörű szakirodalomban. Ld. Ugron (ábrahámfalvi) család.

Családfa

A1. Id. Szakács Sándor (*1735 k.-†Székelyudvarhely, 1809. december 25.) Követ 1792 és 1794,

Θ Kolosvári Mária (*1740 k.-†Székelyudvarhely, 1820. január 17.) Székelyudvarhely, 1759. szeptember 19.

B1. Ifj. Szakács Sándor (*Székelyudvarhely, 1774. március 26.-†1823 után) θ Böltskévi Anna *1776. k.-†Székelyudvarhely, 1818. december 14.) θ Székelyudvarhely, 1795. január 6.

C1. Szakács István. (*1811 vagy 1813-†Felső-Töök, 1868. március 26.) θ Bogdán Mária (*1814.-†Felső-Töök, 1879. szeptember 25.) (feltételezés)

D1. Szakács Károly. (*Felső-Töök, 1847.-†Fellak, 1889. szeptember 21.) Θ Fellak. Bocskor (csikszentmártoni és csikdelnei) Anna (Nina), özvegyasszony (*Fellak, 1853.-†Fellak, 1889. február 19.). 1873. november 25.

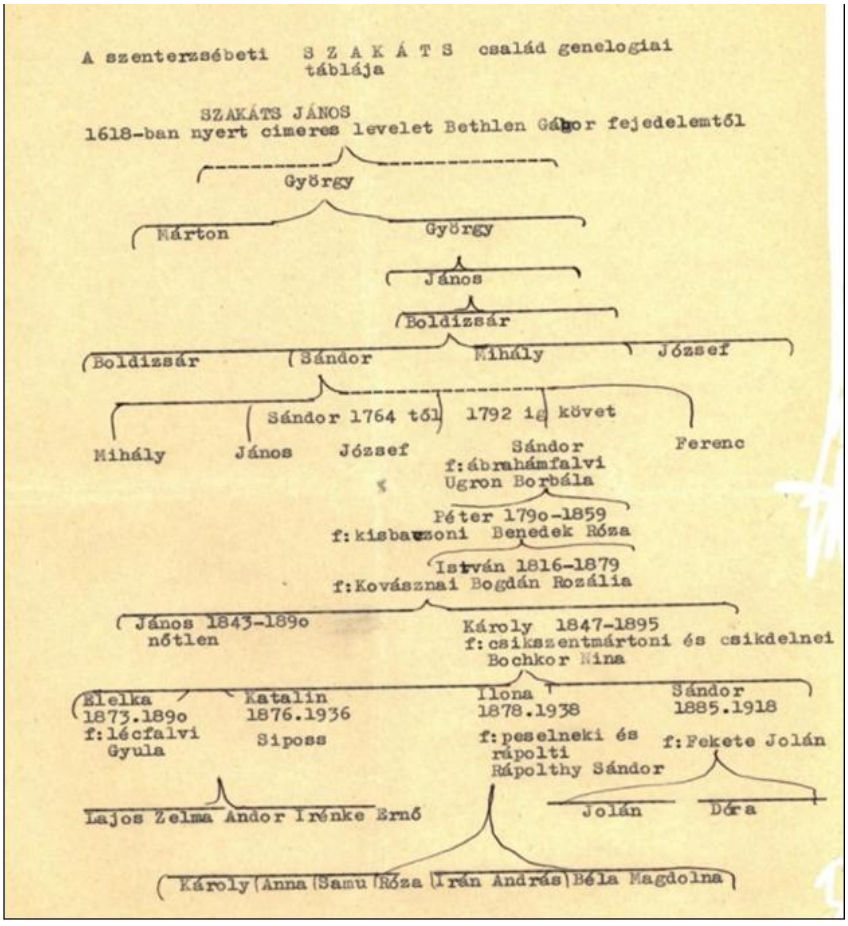

A szenterzsébeti Szakáts család genealógiai táblája. Pálmay József (MNL OL Adattár, 1910.)

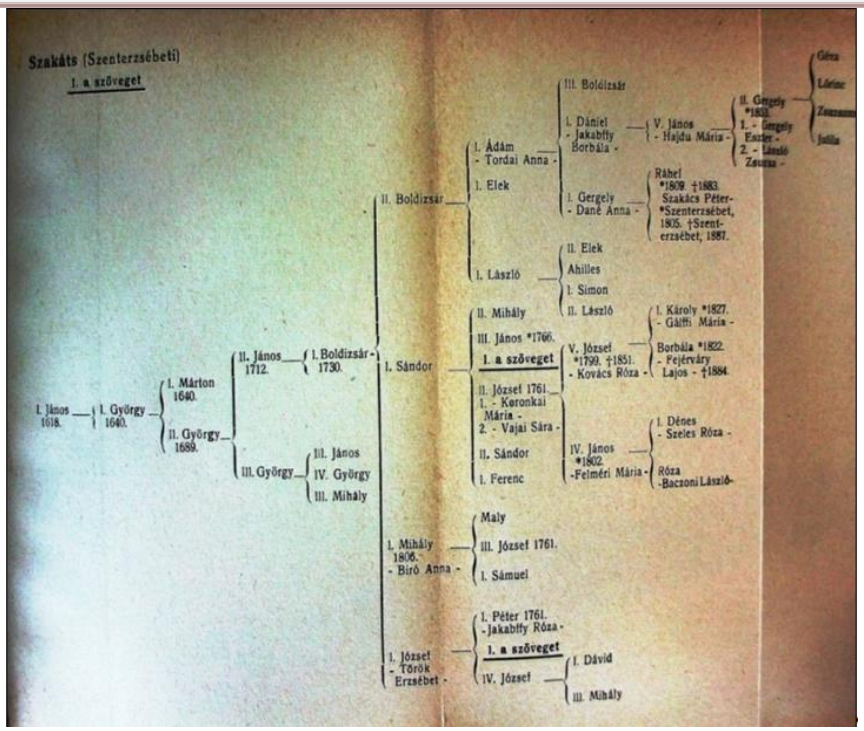

A Szakács családfa a Nemesi Évkönyvben (1929.) megjelent tanulmány alapján.

A Szakács (szenterzsébeti) család tagjai eddigi kutatómunkánk eredményei alapján Székelyszenterzsébeten 1615 és 1617 között telepedtek le. Székelyudvarhelyre a család egyik ága az anyakönyvek alapján 1759-ben került. A régebbi, 1618 előtti források hiányosak. Egyetlen adattal rendelkezünk, említés történt egy törvénykezési jegyzőkönyvben, hogy 1592-ben Székelyudvarhelyen élt Szakács Benedek, aki, mint alperes felnőtt ember volt.[66]

A tanulmányunk II. részében a Szakács családfát mutatjuk be.

[66] 262. (95) Anno 1592. f. III. pr. p. fe. Margarethae v. [júl. 14.]. A. Vdwarhelj varosy Zakaczj Benedek, procatora (ügyvédje) lengyelfalwj Damakos Peter. Székelyudvarhelyi oklevéltár. Új sorozat. II. Udvarhelyszéki törvénykezési jegyzőkönyvek. 1591-1597. Közzéteszi Demény Lajos és Pataki József. Kriterion könyvkiadó. 1985. 104.